

Epidémie na Slovensku – historický prehľad

Stanislav Trebatický

5. apríla 2020 + *História*

Množstvo morových stĺpov, ktoré nachádzame v historických centrách slovenských miest, je dôkazom toho, že epidémie tvorili trvalú súčasť života našich predkov. Prichádzali v lokálnych aj celoeurópskych vlnách ako následok vojen či prírodných katastrof, neúrody a hladu.

Už počas tatárskych vpádov do Uhorska, v 13. storočí, sa šírila nákaza rôznych chorôb z množstva rozkladajúcich sa mŕtvov a ľudia, ktorí boli ušetrení besnenia východných barbarov, húfne podliehali nákaze.

Práve pod dojmom z tohto utrpenia sa začína v Uhorsku rozvíjať mariánska úcta a Panna Mária začína byť uctievaná ako pomocnica kresťanov v dobe moru. Táto úcta sa neskôr prejavila práve v stavaní tzv. morových stĺpov, ktoré často nazývali aj mariánskymi.

Aj slávna „čierna smrť“, ktorá udrela na celú Európu súvisí s tatárskymi (resp. mongolskými) barbarmi. Priniesli si ju so sebou z Východu v roku 1347, keď obliehali janovský obchodný prístav Kaffu na Kryme. Aby sa Janovčanom pomstili za to, že odolali ich obliehaniu, naložili svojich nakazených mŕtvych spolubojovníkov na katapulty a vystrelili ich do mesta. Z nich sa nakazili Janovčania, ktorí zanesli chorobu do Európy.

Čoskoro táto epidémia skosila asi štvrtinu, iní hovoria až polovicu, európskej populácie (23 000 000) a nevyhla sa ani Uhorsku, aj keď v ňom mala oproti západnej Európe slabší priebeh.

Zdroj: commons.wikimedia.org

Hlavné vlny morovej nákazy v Uhorsku sa prihlnali s tureckými vojnami. Turecké vojská a turecké obyvateľstvo patrili k hlavným šíriteľom morovej nákazy v Strednej Európe. Obrovská a expandujúca turecká ríša, v rámci ktorej sa presúvali veľké množstvá východných etníc zapojených do vojenských operácií, zamorila nákazami celý Balkán a exportovala v pravidelných intervaloch nákazu aj na naše územie. Silná epidémia čierneho moru zúrila v roku 1454 a aj o 30 rokov neskôr 1482 – 1484.

V určitých výkyvoch postihovali morové epidémie Uhorsko takmer štyri storočia. Podobne na tom bol aj zvyšok Európy. Minimálne dvakrát za storočie sa na území dnešného Slovenska objavovali epidémie. Najviac

trpeli väčšie mestá ako Trnava, Bratislava, banské mestá na strednom Slovensku, Košice a pod. Len samotnú Trnavu napríklad postihol mor rokoch 1562 a 1586 do takej miery, že stratila značný počet obyvateľov.

V Bratislave to bolo ešte horšie. Veľké epidémie tam boli v rokoch 1541 – 1542 a 1552 – 1553. Ďalšia vlna sa prihnala na začiatku 17. storočia a s prestávkami sa vracala počas tridsaťročnej vojny a stavovských povstaní až do roku 1665. Pri tureckých útokoch smerom na Viedeň koncom 17. storočia sa prihnala ďalšia vlna, ktorá trvala od roku 1678 – 1681. Pri tejto poslednej vlne zahynulo 11 000 obyvateľov, čo je vzhľadom na to, že Bratislava mala sto rokov predtým, pri korunovácii Rudolfa II. asi 15 000 obyvateľov, vysoké číslo.

Zdroj: commons.wikimedia.org

Najväčšia vlna moru však Slovensko ešte len čakala. Približne od roku 1709 sa mor začal v Košiciach a v roku 1710 bol už v Trnave. Postupne sa rozšíril po celom Slovensku. Bohatí ľudia utekali na vidiek a chudobní hŕfne umierali. Vo svojom zúfalstve, ale aj v nádeji sa ľudia obracali na Pannu Máriu a prosili ju o záchranu. Najznámejšou sa stala pomoc Panny Márie Trnavskej v roku 1710. Všetko zdravé obyvateľstvo sa zhromaždilo 21. novembra v Dóme sv. Mikuláša i okolo neho. Po prosebnej pobožnosti sa vydali s procesiou z chrámu do ulíc. Milostivý obraz Panny Márie niesli na nosidlách. Mor zázračne prestal ešte uprostred dňa, v predpoludňajších hodinách. Odvtedy sa koná v Trnave známa každoročná Novéna na počesť Panny Márie.

Podobne však nivočil mor aj ďalšie mestá. Morové stĺpy v Košiciach, Kremnici, Trenčíne, Banskej Štiavnici či v Bratislave, Nitre, Prešove i v Žiline sú dokladom rozsahu vtedajšej epidémie. Ale podobné stĺpy nachádzame aj v menších mestách ako Senec alebo Skalica, čo svedčí o tom, že sa morovej plagi nevyhol nikto. Počet obyvateľov v mestách klesol niekde až o tretinu.

Keď sa podarilo z Európy vyhnúť koncom 18. storočia mor, tak nastúpila začiatkom 19. storočia epidémia cholery. Aj táto choroba pochádzala z Ázie a do Uhorska sa dostala v roku 1831 cez Halič. Celkovo sa nakazilo vyše pol milióna ľudí a zomrelo cca 240 000. Následkom katastrofálneho stavu obyvateľstva vypuklo na východnom Slovensku tzv. cholerové povstanie. Počet vzbúrených sedliakov sa odhaduje na 45 000. Vo svojej naivite sa domnievali, že ich chcú páni naschvál otráviť. Prepadávali kaštiele, kúrie, ale aj župných úradníkov či dokonca kňazov. Po potlačení povstania bolo popravených 119 vedúcich predstaviteľov.

Druhá veľká vlna cholerovej epidémie prišla v roku 1872 a trvala dva roky. Počet udávaných obetí kolíše medzi 180 000 – 250 000.

Okrem najznámejších epidemických ochorení (mor, cholera) sa na Slovensku vyskytovali v priebehu dejín aj ďalšie: malária, škvrnitý a brušný týfus či posledná veľká epidémia z roku 1918 – epidémia španielskej chrípky. Španielskou sa nazývala preto, lebo jedine neutrálne Španielsko, nezúčastnené na I. svetovej vojne, informovalo v médiách o jej výskyte. Vojnové štáty informácie tajili. Nákaza zasiahla najprv bojovú frontu a civilný sektor až neskôr.

Koncom vojny chrípka ustúpila, aby sa ale v roku 1919 vrátila späť. Skončila až v roku 1920 a počet obetí osciluje s veľkou toleranciou od 20 až do 100 miliónov zo svetovej populácie. Odhad počtu obetí na území Habsburskej monarchie sa počíta približne na 350 000.

Zdroj: commons.wikimedia.org

Rôzne epidémie sužovali Slovensko aj potom. Lokálne sa vyskytovali ešte aj po II. svetovej vojne, predovšetkým v zaostalejších regiónoch. Nikdy nás však neopustili úplne.

A preto môžeme konštatovať, že podobne ako vojny, tak aj choroby zostanú trvalým sprievodným javom nášho života a padlej ľudskej prirodzenosti až do konca sveta. Naivné pokrokárstvo, ktoré verí v neustále zdokonaľovanie ľudstva a spolieha sa viac na vedu a človeka ako na Boha, je a bude neustále konfrontované s realitou smrti. A miera hlúposti civilizácie sa nemia podľa toho, ako dokáže čas smrti oddialiť, ale podľa toho, ako sa dokáže so smrťou a s Bohom zmieriť. Z tohto pohľadu sa môže naša moderná civilizácia javiť ako značne hlúpa.

Aj vo vzťahu k nákazlivým chorobám a epidémiám by sme sa mali inšpirovať skúsenosťami a praktikami predkov. Ak vyrastú na námestiach nové mariánske stĺpy, bude to znak toho, že sme sa poučili a vyliečili – z pokroku.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/epidemie-na-slovensku-historicky-prehľad/>